

Obraz Karla Klostermanna v české (literární) historiografii

Michal Hořejší

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.
mhorejsi@ujc.cas.cz

RÉSUMÉ

Reflection of Karel Klostermann in Czech (literary) historiography

The article deals with the problem of representation of an author Karel Klostermann (1848–1923) and his novels in Czech literary-historical handbooks, editorial prefaces, and encyclopedias. The article exposes the way in which Czech literary historiography works with the myth of Karel Klostermann as a documentarist of the ‘old Bohemian Forest’ (Šumava in Czech). An analysis of the above three distinct text types reveals that Klostermann’s central topic — an unprecedented windstorm that had terminated the ‘original Bohemian Forest’ — is mostly seen not as a motive but as the fact (as well as in the recent discourse on Bohemian Forest National Park). However, the concepts of ‘monumental and naturally stable forest’ or ‘sudden epochal break’ were paradoxically known only from the novels of Karel Klostermann, who worked with them inconsistently. The article shows that Czech literary historiography does not deal with Klostermann’s fiction critically but rather replicates common stereotypes and dominant narrative about the past of the Bohemian Forest.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

Šumava; Karel Klostermann; literární historiografie; narativ; stereotyp; diskurz / Bohemian Forest; Karel Klostermann; literary historiography; narrative; stereotype; discourse.

Během svého výzkumu zaměřeného na kritickou analýzu mediálního diskurzu o Národním parku Šumava soustavně narážím na motiv „staré“, „minulé“ nebo „původní“ Šumavy. Srov. např.: „Kdo zná historické pohlednice ze staré Šumavy,¹ tak vidí pasoucí se krávy na úpatí Luzného“ (Schubert 2004) nebo: „Takový les byl i původní Šumavou před její kolonizací, zejména z druhé poloviny 18. století. Uvědomme si, co to dnes vlastně v NPŠ chráníme“ (Eybert 2007). Jedná se o motiv, který odpovídá sdílenému stereotypu² přirozené kvality tradičního a neměnného (srov. Halbwachs 2009, s. 185 a n.) a tvoří též základnu pro univerzální topos (Wodaková — Reislgl 2009, s. 110) či komunikační strategii spočívající v hodnocení dějů dneška

---

1 Podtržením zvýraznil M. H., tak i dále.

2 Pojem stereotyp zde užívám neutrálně, ve významu „opakující se tvrzení či schéma“.

prizmatem dějů historických.³ Sama představa „minulé Šumavy“ je však problematická — nejen proto, že Šumava je prostorem vymezeným velmi nejednoznačně, což umožňuje například úspěšně tvrdit, že její území bylo historicky hustě osídleno, stejně jako to, že se jedná o oblast odnepaměti přírodní (srov. Hořejší 2016a), ale také proto, že koncept minulosti jakožto kvalitativně homogenního kontinua, které předcházelo našemu „ted“, není z podstaty ničím samozřejmým. Je přitom příznačné, že v případě Šumavy se tato strategie téměř vůbec neopírá o prameny, nýbrž jen o sdílené povědomí: Srov. např.: „Národní park Šumava je typickou chráněnou oblastí ve střední Evropě, kde se již nezachovaly původní lesy jako v USA nebo Kanadě — pouze asi třináct procent jeho území ovlivnila lidská činnost jen velmi málo. Zdejší převážně smrkové monokultury vznikly péčí lesníků v minulých staletích. Po velkých větrných kalamitách kolem roku 1870 bylo území parku zalesněno výhradně smrkem, který se hospodářsky využíval“ (Rippelová — Jirsa 2007). Příčinou tohoto jevu je kromě samotné povahy žánru (srov. Fairclough 2003, s. 65 a n.) a diskurzu zejména skutečný nedostatek relevantních a přitom známých textů, o něž by se dala tvrzení o historickém vývoji (přírodního prostředí) regionu přesvědčivě opřít. Jediným pramenem, na něž mediální texty o Národním parku Šumava odkazují, tak zůstává dílo spisovatele Karla Klostermanna, které přináší ucelený obraz vývoje „Šumavy“ od sklonku šedesátých let 19. století až do počátku století dvacátého. Děje se tak nejen navzdory tomu, že Klostermann ve svých románech a povídkách zobrazuje pouze nerozsáhlou příhraniční oblast západní Šumavy, autorovy texty také vykazují na úrovni popisu prostředí výrazné nesrovnalosti podřízené logice jeho fikčního světa. Klostermannovu beletrii proto za spolehlivý pramen považovat nelze (viz Hořejší 2015a, 2015b, 2015c, 2016b).

Ve svých úvahách o původu a příčinách Klostermannovy silné pozice v diskurzu o Šumavě jsem dospěl k následující otázce: Může se na povaze této pozice, která se prokazatelně opírá o falešnou interpretaci uměleckých textů, podílet (česká) literární historiografie? Abych na svou otázku uspokojivě odpověděl, rozhodl jsem se popsat, jakým způsobem se vztahem Klostermannovy beletrie k její předloze nakládají ty výstupy literárněvědného rámce, jež potenciálně zasahují široké čtenářské spektrum. Pro tento popis jsem vybral následující okruhy: a) všeobecné literárněhistorické příručky, b) předmluvy a doslovy ke Klostermannovým šumavským textům. Jako referenční materiál pak c) všeobecné encyklopedie. Záměrně jsem nepracoval se studii publikovanými v odborných časopisech, považuji totiž jejich žánr v mnohých ohledech za nezávislý na dominantním diskurzu, který ze své povahy nemohou formovat ani odrážet.⁴

Soupis analyzovaných textů je uveden v Tabulce 1.

3 K argumentaci minulostí v diskurzu o Národním parku Šumava viz též Hořejší 2015d, s. 60.

4 Předpokládám, že vztah obou textových okruhů (veřejného a literárněvědného-popularizačního) je přirozeně reciproční, a tedy že literárněhistorické příručky čtenáře nejen formují, ale také do jisté míry naplňují jeho očekávání.

Titul	autor	rok vydání
Literárněvědné příručky		
<i>Přehledné dějiny české literatury</i>	Arne Novák — J. V. Novák	1913
<i>Slovník soudobých českých spisovatelů</i>	Jaroslav Kunc	1945
<i>Dějiny české literatury</i>	kolektiv	1961
<i>Český román sklonku 19. století</i>	Jaroslava Janáčková	1967
<i>Čeští spisovatelé 19. století</i>	kolektiv	1971
<i>Čeští spisovatelé deseti století</i>	Radko Štastný	1974
<i>Průvodce po dějinách české literatury</i>	kolektiv	1978
<i>Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století</i>	kolektiv	1982
<i>Literární toulky po Čechách</i>	Vladimír Kovářík	1984
<i>Přehledné dějiny literatury</i>	kolektiv	1992
<i>Lexikon české literatury</i>	kolektiv	1993
<i>Česká literatura 19. století. Od Máchy k Březinovi</i>	Jaroslava Janáčková	1994
<i>Panorama české literatury</i>	kolektiv	1994
<i>Slovník českých spisovatelů</i>	kolektiv	2000
<i>Dějiny české literatury</i>	Hana Voisine-Jechová	2001
<i>Česká literatura od počátku k dnešku</i>	kolektiv	2004
<i>Příruční slovník české literatury</i>	Otakar Chaloupka	2005
Předmluvy / doslovy⁵		
<i>Črty ze Šumavy</i>	Marie Stunová	1923
<i>Klostermann mládeži</i>	F. J. Čečetka	1923
<i>Ze Šumavy a Pošumaví</i>	Max Regal	1936
<i>Vánice a jiné povídky</i>	Vítězslav Tichý	1955
<i>Ze světa lesních samot</i>	Vítězslav Tichý	1955
<i>V ráji šumavském</i>	Vítězslav Tichý	1956
<i>V ráji šumavském</i>	Vítězslav Tichý	1958
<i>Ze světa lesních samot</i>	Miroslav Šváb	1969
<i>V ráji šumavském</i>	Karel Krejčí	1972
<i>Robinson na Otavě a jiné příběhy ze Šumavy</i>	Vladimír Kovářík	1973
<i>Ze světa lesních samot</i>	Marie Řepková	1975
<i>V ráji šumavském</i>	Vítězslav Rzounek	1977
<i>Ze světa lesních samot</i>	Václav Vaněk	1999
<i>Ze světa lesních samot</i>	Václav Sklenář	2003
<i>V ráji šumavském</i>	Václav Sklenář	2004
Encyklopedie		
<i>Ottův slovník naučný</i>	kolektiv	1899
<i>Masarykův slovník naučný</i>	kolektiv	1927
<i>Ottův slovník naučný nové doby</i>	kolektiv	1934
<i>Příruční slovník naučný</i>	kolektiv	1963
<i>Malý encyklopedický slovník</i>	kolektiv	1972
<i>Ilustrovaný encyklopedický slovník</i>	kolektiv	1980
<i>Malá československá encyklopedie</i>	kolektiv	1985

Titul	autor	rok vydání
<i>Velký slovník naučný</i>	kolektiv	1999
<i>Všeobecná encyklopedie</i>	kolektiv	1999
<i>Univerzum — všeobecná encyklopedie</i>	kolektiv	2000
Wikipedia	uživatelé	2016 ⁶

TABULKA 1, analyzovaný materiál

Ve zkoumaném materiálu jsem sledoval zejména a) postoj autora ke vztahu světa Klostermannových próz k realitě Šumavy konce 19. století a b) řazení Klostermanna k literárnímu směru.

1. OBRAZ KARLA KLOSTERMANN A JEHO DÍLA V LITERÁRNĚHISTORICKÝCH PŘÍRUČKÁCH

Prvním okruhem textů, které mohou vytvářet nebo odrážet sdílenou představu o pozici Karla Klostermanna a jeho díla ve vztahu k zobrazované skutečnosti, jsou obecné literárněhistorické příručky, které již svým uspořádáním, stylem a pojetím počítají s běžným neerudovaným čtenářem.

Arne Novák a Jan Václav Novák, kteří v *Přehledných dějinách české literatury* (1913, s. 511–512) zmiňují Klostermanna v kapitole *Realistické povídkářství ze života venkovského lidu*, hodnotí autorovo dílo jako „dekorativní“ a „nepostihující rázu lidového“ (tamtéž, s. 512). Klostermanna podle nich k tomuto „nahrazování scházející etnické rázovitosti konvenční romaneskní zajímavostí“ vedla „ztráta na původnosti“ (tamtéž, s. 498), kterou v době spisovatelovy tvorby vykazovala již velká část Pošumaví.⁷ Klostermann tedy v perspektivě *Přehledných dějin* žádným skutečným realistou není, neboť mu chybí autentická předloha a přetrvává u něj zastaralá technika drobnokresby. Příručka však také zmiňuje, že Klostermannova „líčení života sklářů, dřevařů...“ stojí na pozadí „jmenovitě osudného roku 1870, lýkožroutové to katastrofy“ (tamtéž, s. 512). Pro Arne Nováka a J. V. Nováka je tedy zjevně klíčovým kritériem „realistické povídky“ původnost a jedinečnost jejího dějiště, stejně jako uměřenost zobrazovací metody. Navzdory tomu, že příručka Klostermanna v roli etnologa (národopisce) hodnotí jako neuspokojivého (nerealistického), specifické líčení přírodních dějů, na něž ve většině Klostermannových šumavských děl narážím, přijímají autoři jako objektivní. Zacházejí zároveň s kategorií původnosti a s konceptem živelní katastrofy.

Poválečný *Slovník soudobých českých spisovatelů* (1945, s. 371–375) považuje Klostermannovo dílo za „zosobnění celého kraje, památník lidu a přírody i historického a kulturního průvodce“. Spisovatel se „díval na lidi a viděl je takové, jací jsou“ a „v zeleném šeru tajuplných koutů Šumavy viděl jak postavičky z bájí a pohádek, tak zápas

5 Dále v článku předmluvy i doslovy souhrnně označují pouze jako „předmluvy“.

6 Viz <cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Klostermann> [3. 1. 2017; poslední editace stránky 6. 11. 2016].

7 Zde pravděpodobně ve významu „Šumava“.

skutečných lidí s hmotnou a často surovou přírodou o skývu denního chleba v staletých lesích“ (tamtéž, s. 371). V charakteristice románu *Ze světa lesních samot* pak slovník uvádí, že „zde poprvé vylíčil autor onu proslulou živelní katastrofu, osmihodnovou vichřici v říjnu 1870, která zničila do základů trojí polesí a jíž vzápětí šla záplava zhoubného kůrovce“; „nedlouhé pětiletí po působení ‚broučků‘ v pralese z kořenů vyvrátilo starý život skromných lidí“ (tamtéž, s. 372). *Slovník soudobých českých spisovatelů* ve shodě se starší příručkou A. a J. V. Novákových zachází s koncepty živelní katastrofy, krásné přírody (staletých lesů) a dějinného zlomu.

Dějiny české literatury (1961) charakterizují Klostermanna jako „autora knih o šumavské přírodě a o životě drobných obyvatel tamějších zapadlých vesnic“ a jeho román *V ráji šumavském* jako „líčení důsledků velké přírodní katastrofy pro život horských obyvatel“ (s. 419). Klostermann je zde hodnocen jako autor s tendencí „uměle zaplétat děj“ a se sklonem k „nevěrohodné motivaci“. Vichřice je v dějinách podávána jako literární motiv, nikoli jako událost proběhnuvší mimo fikční svět, a lze proto tvrdit, že Klostermanna za autora dokumentu explicitně nepovažují. Samu vichřici způsobující rozsáhlé polomy však příručka hodnotí jako katastrofu. Podobně jako *Dějiny české literatury* se ke vztahu autora k reálné předloze nevyjadřuje také příručka *Čeští spisovatelé deseti století z poloviny sedmdesátých let*, která jen zdůrazňuje „konvenčně pojaté milostné historie“ (1974, s. 108), kolem nichž Klostermann soustřeďuje svá „líčení života sklářů, dřevařů a pytláků“ (tamtéž).

Hrabákův *Průvodce po dějinách české literatury* z roku 1978 se svým tvrzením od předchozích příruček odlišuje. Uvádí totiž, že spisovatel líčí šumavskou přírodu „takřka ještě nedotčenou civilizací“ (s. 324). Průvodce zřetelně naplňuje koncept, který je v ostatních příručkách přítomen jen nenápadně — pojmání Šumavy jakožto kvalitativně i vývojově homogenního území. Hrabák však, a tím se od většiny ostatních žánrově spřízněných textů odklání, zachází s „Klostermannovou Šumavou“ jako s územím, které nebylo zasaženo „přírodní katastrofou“ a které zároveň neprošlo žádným dějinným zlomem.

Jinak se ke Klostermannově próze staví příručka *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století* z roku 1982, která Klostermanna líčí jako spisovatele, v jehož románu *Ze světa lesních samot* je „vrcholným projevem moci přírodních sil“ „zhoubná vichřice (která r. 1870 skutečně zničila rozsáhlé plochy šumavského polesí)“ (s. 134), po níž „zničil v 70. letech obrovské lesní rozlohy kůrovce“ (tamtéž, s. 135). Příručka nepovažuje Klostermannovo dílo za přímo dokumentární, zdůrazňuje jen reálný základ jeho klíčových motivů — velké vichřice a kůrovcové gradace, jež hodnotí jako živelní katastrofu.

Přehledné dějiny české literatury z roku 1992 ve svém velice krátkém odstavci hodnotí Karla Klostermanna jako spisovatele, jenž „zachytil život šumavských dřevorubců, sklářů, vorařů a pytláků“ (s. 210). Nezaměřují se sice vůbec na relevanci Klostermannových přírodních popisů, ty, jež se věnují místnímu „životu“, však považují za projev „zachycení“, a tedy akt výsostně dokumentační.

Reprezentativní *Lexikon české literatury* (1985–2008) uvádí, že Klostermann „na základě vlastních prožitků [...] zachytil nejen vnější podobu kraje, ale též velký úsek jeho historie a proces jeho vývoje od 60. let 19. století“ (1993, s. 729). Téměř shodně s příručkou *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století* z roku 1982 formuluje lexikon „kru- tou vichřici, která 1870 zničila obrovské plochy šumavského polesí“ jako „vrcholný projev drtivé moci přírodních sil“ (tamtéž). Podobně uvádí i to, že „po vichřici zni-

čil v 70. letech další lesní rozlohy kůrovec“ (tamtéž). Marie Řepková, autorka hesla v lexikonu, pravděpodobně celé pasáže ze starší publikace převzala a pouze mírně upravila. Stať z knihy *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století* (1982) je pak jen adaptací textu z příručky *Čeští spisovatelé 19. století* z roku 1971. „Vnější podobu kraje“, tedy nejspíš přírodu, stejně jako „proces jeho vývoje“ podle Řepkové autor „zachytil“. Klostermann je v lexikonu nazírán jako autor dokumentu, přírodní děje, které popisuje, jsou zde hodnoceny jako živelní katastrofa.

Opatrně se ke vztahu Klostermannova díla k jeho předobrazu staví Jaroslava Janáčková ve své *České literatuře 19. století* z roku 1994. Janáčková považuje Klostermanna za „znalce Šumavy“ (s. 116), který „podřizoval umělecké funkce účelům zábavně výchovným“ (tamtéž). Upozorňuje zároveň na spisovatelovu strategii užívání vypravěče hovořícího v první osobě, který prohlašuje, že „postupuje podle skutečnosti“ (tamtéž, s. 117; srov. zde kapitolu 2), jíž autor čtenáře přesvědčuje o autenticitě své výpovědi. Podle Janáčkové se však jedná právě jen o strategii, která je plně podřízena způsobu výstavby fikčního světa. Eventuální víru v dokumentární platnost Klostermannovy beletrie lze proto podle Janáčkové považovat za projev nepatřičného podlehnutí umělecké hře.

Panorama české literatury, které vyšlo v témže roce, hovoří v souvislosti s Klostermannovým dílem vedle „důvěrné znalosti“ také o tom, že se spisovatel věnoval „světu šumavských lesů, jejich drsné krásy a živelních pohrom“ (s. 157), čímž zcela v souladu s většinou ostatních příruček zachází s autorovým motivem („pohromou“ — živelní katastrofou) jako s nezpochybnitelnou součástí historické skutečnosti.

Novější *Slovník českých spisovatelů* z roku 2000 považuje Karla Klostermanna za „autora próz líčících osudy Šumavy a jejích obyvatel“ (s. 334), jehož román *Ze světa lesních samot* „poprvé představil českému čtenáři život lesníků, dřevorubců a pytláků v zápase s šumavskou přírodou“, jejíž „nelítostná síla je vyjádřena závěrečným apokalyptickým obrazem vichřice z roku 1870, jež navždy proměnila tvářnost šumavského světa i tradiční způsob života jeho obyvatel“. Vztah Klostermannova díla k jeho předloze traktuje heslo v tomto slovníku podobně jako heslo v *Lexikonu české literatury*. Karel Klostermann je tvůrcem díla, jímž zdokumentoval přírodní i společenské proměny celého regionu. Slovník pracuje s konceptem živelní katastrofy i s konceptem dějinného zlomu. Druhé vydání příručky *Česká literatura od počátku k dnešku* z roku 2004, jež řadí Karla Klostermanna do oddílu *Novoromantické kolem Ruchu, Lumíru, Květů* (s. 293), opakuje text J. Janáčkové publikovaný již v roce 1994 v knize *Česká literatura 19. století* (viz výše).

Pro doplnění uvádím též zahraniční *Dějiny české literatury* Hany Voisine-Jechové, které byly vydány v českém překladu roku 2005, a mohly tak vstoupit do místního kontextu. Dějiny v krátké kapitole konstatují „sentimentální děje“ Klostermannových románů, v nichž autor „zdůrazňoval spíše barvitý a přiléhavý popis krajiny než psychologickou analýzu postav nebo dějovou zápletku“ (s. 325). Voisine-Jechová se vůbec nezmiňuje o vichřici a nijak se nezabývá vztahem popisu prostředí a předlohy.

Na základě prostudovaných příruček nelze sice tvrdit, že česká literární historie konceptualizuje Karla Klostermanna jako spisovatele, jehož próza je postavena na věrném otisku zobrazovaných prostorů, postav či dějů bezvýjimečně, takováto konceptualizace je v nich však zcela běžná. Projevuje se především přijímáním/budováním obrazu zničující vichřice (*Přehledné dějiny české literatury* 1913, s. 512, *Dějiny české literatury* 1961, s. 419, Řepková 1993, s. 729 ad.) včetně konceptu živelní katastrofy (*Panorama*

české literatury 1994, s. 157, Řepková 1993, s. 729 ad.), přirozené věkovitosti šumavských lesů — krásné Šumavy (*Slovník soudobých českých spisovatelů 2000*, s. 371) a vzácně také představy Šumavy jakožto homogenního území (zřetelně Hrabák 1978, s. 324).

2. OBRAZ KARLA KLOSTERMANNA A JEHO DÍLA V PŘEDMLUVÁCH K EDICÍM

Předmluvy ke Klostermannovým dílům jsou ve svém souhrnu skupinou textů, jež vykazují nestejnou kvalitu. Jsou mezi nimi stati literárních vědců, ale také úvahy nadšených laiků nebo jen editorů příslušné knihy. Navzdory tomu, že se jedná o texty sahající svým stylem od odbornosti až po publicistiku, jejich žánr považuji za jednotný, a to zejména proto, že u komunikačních situací, do nichž tyto texty nejčastěji vstupují, předpokládám shodný charakter — míním interakci mezi zaujatým čtenářem a poučeným vykladačem kontextu díla. Předmluvy proto hodnotím jako texty, které v rámci diskurzu o Karlu Klostermannovi, podobně jako literárněhistorické příručky, plní normativní úlohu a zároveň odrážejí stereotyp.

Obecně lze tvrdit, že se předmluvy vztahem Klostermannova fikčního světa a objektivní skutečnosti zabývají důsledněji, než je tomu u literárněhistorických příruček. Autoři předmluv například hojně pracují s kategorií pravdy a skutečnosti, ale také přímo s pojmem dokumentu či realismu.

„Myšlenku přeložit ji [knihu *Böhmerwaldskizzen*] do českého jazyka chovala jsem už několik let, považujíc ji za knihu vysoce zajímavou a důležitou proto, že je vlastně počátkem a východiskem všech jeho spisů o Šumavě. Klostermann mohl se právem pokládati nad jiné povoláním rozepisovat se o Šumavě a jejím lidu, poněvadž tam trávil každoročně jako student část svých prázdnin, znal Šumavu a její krásy přírodní, i její lid a jeho život přítomný i minulý“, píše Marie Stunová v předmluvě k prvnímu vydání *Črt ze Šumavy* (1923, s. 8). Překladatelka zde pracuje s konceptem, který uchopuje Klostermanna jako spisovatele-svědka, a tento koncept nevztahuje jen k průvodcovským *Črtám*, ale k celému Klostermannovu šumavskému dílu, tedy k průvodci i beletrii. Přesně v tomto duchu spisovatele hodnotí také například Vítězslav Tichý v předmluvách k *Ráji šumavskému*, v nichž například uvádí, že „[u]kázat českým čtenářům Šumavu, jaká skutečně byla, to zůstalo vyhrazeno teprve Klostermannovi“ (1956, s. 10) nebo zcela explicitně, že „Klostermannovy prózy mají vedle hodnoty umělecké i velkou cenu dokumentární“ (1958, s. 293).⁸

8 Kromě mimoliterární potřeby a samotné povahy Klostermannova díla lze za jednu z dalších příčin tohoto mísení skutečného a literárního světa považovat též vlastní spisovatelova prohlášení, jimiž se k poměru své tvorby k její předloze vyjádřil a která jsou v samotných předmluvách místy citována, například známé: „Osoby, jež předvádím čtenářům, existovaly, a co ve svých románech a povídkách vypravuji, se také stalo; já jsem to pouze kombinoval, uspořádal a v jakýsi celek upravil; je-li v tom realismus, tož jsem realistou“ (Klostermann 2012, s. 28), nebo „nedostává se mi fantazie ani vynalézavosti; lidé, jež jsem svým milým čtenářům představil, existovali neb existují právě tak jako existuje příroda, do níž jsem je uvedl, a já jsem si ani jednu z postav nevymyslel, s nimiž moji čtenáři v mých skromných knihách se seznámili...“ (Klostermann 2007, s. 128) a mnohé další zmínky, jež

Za sdílený aspekt téměř všech analyzovaných předmluv lze považovat přesvědčení o autenticitě Klostermannových popisů vichřice z roku 1870 a z něho vyplývající konceptualizaci „Klostermannovy doby“ jakožto předělu mezi „původní“ a „dnešní“ Šumavou. „Je vlastně ve svých *Črtách* průvodcem po něčem, co už *neexistuje*. Neustále připomíná *osudný* rok 1870, ve kterém *zhoubná* vichřice během několika hodin *srovnala se zemí to, co vyrůstalo po staletí*“, tvrdí Bohumil Nohejl v předmluvě ke svému překladu *Črt ze Šumavy* (1986, s. 8); „Když bylo Klostermannovi dvaadvacet let, zažil událost, která zcela *změnila tvář klasické Šumavy*. V roce 1870 se přihnala náhle *strašlivá* vichřice. V několika hodinách vyvrátila tisíce *mohutných* lesních stromů“, píše Vladimír Kovářík (1973, s. 194); „Zobrazený život v zapadlém koutě Šumavy měl před svou *potopou, zničující vichřicí* v říjnu 1870, své zvláštní normy“, konstatuje Miloslav Šváb (1969, s. 221). Podobně Klostermannův popis vichřice vnímá také Václav Vaněk: „Klostermann dokonce stanovuje této události přesné datum. Je jím 26. říjen 1870, kdy bouře sklátila značné rozlohy šumavských lesů a následná kůrovcová kalamita *zkázu* dokonala“ (1999, s. 266). Z kontextu uvedených předmluv částečně vybočuje přístup M. Řepkové, která sice tvrdí, že spisovatel „*zachytil* historii Šumavy v rozpětí minulého století“ (1975, s. 8), nepovažuje však reálnou vichřici za klíčový zlom. Vichřice podle Řepkové pouze „r. 1870 *zničila* rozsáhlé plochy šumavského polesí“ (tamtéž). Podobně je podání Václava Sklenáře, který uvádí, že po „*zhoubné* vichřici 26. října 1870 [...] popadalo značné množství stromů“ (2004, s. 4), a ve shodě s Řepkovou se tedy nehlásí k dominantní představě rozhodujícího zlomu. Jiného druhu je odchylka přístupu Františka Josefa Ččetky, podle něhož „Klostermannova Šumava je zcela jiná nežli dnešní. Je to *ještě* divoký prales a v něm žije daleko od světa dobrý a rázovitý lid“ (1923, s. 6). Ččetka pracuje s konceptem „Klostermannovy“ Šumavy jakožto ekvivalentu Šumavy „staré“ a o motivu vichřice se vůbec nezmiňuje. Spisovatel u něj tedy není oním svědkem historického zlomu ale prostě jen svědkem stavu, který jakési nespécifikované proměně předcházela — podobné stanovisko zastává v *Průvodci po dějinách české literatury* též Josef Hrabák (1978, s. 324, viz výše).

se objevují přímo v Klostermannově beletrii. Jedná se třeba o zakončení povídky *Vánoce pod sněhem*: „A mladý lékař, který takto prožil první své vánoce po dosažení doktorské hodnosti, byl můj vlastní otec. Nezazlíš, drahý čtenáři, že tento příběh jsem ti vypravoval na jeho památku“ (Klostermann 1971, s. 288) nebo o nahrazování vlastních jmen iniciálami: „dojel do B., kamž před polednem nemohl se dostat“ (Klostermann 1937, s. 57), užívání neúplných letopočtů: „Bůh ví, jaký osud zanesl revírníka Kořána r. 186* do Pürstlinku, ležícího půl hodiny od bavorských hranic uprostřed lesů a slatin“ (Klostermann 1999, s. 7) a četné další postupy: „ale věren jsa historické pravdě, mlčením toho opominouti nemohu“ (tamtéž, s. 58) nebo: „Vidím ho před sebou, přes sáh vysokého“ (tamtéž, s. 8). V předmluvách jsem dokonce narazil na případy bezvýhradného přijímání těchto Klostermannových prohlášení: „Zdůrazňuje-li Klostermann skutečnou reálnost svých příběhů, upozorňuje-li čtenáře výslovně na to, že děj toho či onoho románu nebo povídky se skutečně udál a že ony osoby skutečně žily, nic nám nebrání, abychom tomu nevěřili. Přitom si však musíme být vědomi toho, co si Klostermann sám teoreticky dobře neuvědomoval, že právě toto není podmínkou realistické tvorby, že pouhé obkreslování skutečnosti není ještě realismus“ (Tichý 1956, s. 21). Objevil jsem ovšem také jejich problematizaci: „Především je to staletý, osvědčený postup literární techniky, jehož účelem je dosáhnout u čtenářů větší věrohodnosti příběhů“ (Šváb 1969, s. 222, srov. Janáčková 1985, s. 179).

Klostermannovy knihy jsou v převážné většině svých předmluv podávány nikoli přímo jako věrné dokumenty své doby v její komplexnosti, jak se čtenářům snaží sugerovat sám jejich autor (viz poznámku 8), ale jako umělecké texty, jež vznikly ve zvláštní době rozpadu „staré Šumavy“, který zachycují. Za fakt jsou považováni ne tolik aktéři románů, jejich pohnutky či konkrétní konání, nýbrž přírodní prostředí a jeho eventuální vliv na sociální a ekonomické uspořádání regionu. O fatálních následcích „zhoubné“ říjnové vichřice z roku 1870 — stejně jako o věkovitosti a o monumentalitě „původních“ lesů — se zkrátka téměř nepochybuje. V předmluvách, jež často zdůrazňují Klostermannovu osobní znalost prostředí (Stunová 1923, s. 8, Kovářík 1973, s. 194 ad.), dochází, podobně jako v literárněhistorických příručkách, k naplňování konceptů živelní katastrofy, homogenní Šumavy nebo třeba krásné přírody (věkovitých lesů apod.).

3. OBRAZ KARLA KLOSTERMANNA A JEHO DÍLA V NAUČNÝCH SLOVNÍCÍCH

Encyklopedie považují nejen za jeden z tradičních zdrojů vědění. Koncentrovaná povaha encyklopedického hesla spolu s předpokladem všeobecného čtenáře požaduje po naučném slovníku, aby zachytil zejména neutrální informace o daném jevu. Naučný slovník je normotvorný, normu však také odráží — tento jev je pak nejpružnější ve Wikipedii, již tvoří sami uživatelé.

Nejstarší heslo věnované spisovateli jsem našel v *Ottově slovníku naučném* (1899, s. 407–408), který uvádí, že Klostermann byl „s pošumavskými horaly, jejich zvyky a obyčejí, jejich způsobem života i životním nazíráním dokonale obeznámen“ a jeho „nádherné poezii [...] napomohla i děsivá živelní katastrofa, jíž byla Šumava v říjnu r. 1870 zastižena, a následující nato zlatonosná ‚doba broučků‘, zvrátivší dosavadní život šumavského obyvatelstva dokonale“ (tamtéž, s. 407). Ottův slovník zdůrazňuje spisovatelovu přímou zkušenost a pracuje s konceptem živelní katastrofy — přesně tak, jak ji vykreslila ve svých obecných popisech Klostermannova beletrie (srov. Hořejší 2015c, 2016b).

Podle *Masarykova slovníku naučného*, jenž je druhou nejstarší českou encyklopedií, která heslo „Karel Klostermann“ zpracovává, jsou Klostermannovy texty „lívivé a romantické, živé a rušné, lehké, téměř konvenční“ (1934, s. 1026). Popisu přírodního prostředí se slovník nevěnuje.

Novější naučné slovníky uvádějí téměř totožná a velice krátká hesla, která hodnotí Karla Klostermanna převážně pouze jako „autora realistických povídek či próz“. Činí tak např. *Malý encyklopedický slovník* (1972, s. 524). *Ilustrovaný encyklopedický slovník* (1980, s. 143) stejně jako *Malá československá encyklopedie* (1985, s. 410) považuje spisovatele též za „autora románů o přírodě a lidu“. Podle novějšího *Velkého slovníku naučného* (1999, s. 708) pak Klostermann také „zachytil drsnou přírodu“. Nejaktuálnější, i když žánrově problematická, wikipedie na stránce „Karel Klostermann“ uvádí, že spisovatel „Velikou pozornost [...] věnoval proměnám, kterými Šumava a její obyvatelé prošli, ať už šlo o rozpad tradiční rodiny, příchod podnikatelského živlu spojeného na jedné straně s velkým majetkem, na druhé s krizí tradičních řemesel, nebo o ničivou vichřici, která Šumavu postihla 27. října 1870“.

Z nečetných dokladů obsáhlejších encyklopedických hesel vyplývá, že již na sklonku 19. století (tedy záhy po svých prvních vydáních) byly Klostermannovy šumavské texty pravděpodobně zdrojem příběhu o živelní katastrofě, která způsobila bezprecedentní změny v životě rozsáhlého regionu. Jak ukazuje wikipedie, koncept ničivé vichřice v encyklopedické literatuře přetrvává dodnes, nikoli však jako události přelomové, nýbrž jen jako události jednoznačně negativní.

4. KLOSTERMANN REALISTA

S představou Klostermannova díla coby dokumentu úzce souvisí časté řazení autora k realismu. Na tuto tendenci jsem narazil jak v literárněhistorických příručkách, tak také v předmluvách a především ve všeobecných encyklopediích. Z rozboru uvedených textů je zjevné to, že různé žánry zacházejí s pojmem realismus v rozdílných významech, ale také to, že sám vztah realismu a Klostermannova díla je založen na několika autonomních schématech. Klostermann bývá označován za realistu kvůli převažující víře v dokumentární kvality jeho díla (srov. např. Tichý 1955b, s. 243), bývá však také jednoduše mezi realisty jen řazen na základě období, v němž tvořil (srov. *Panorama české literatury* 1994, s. 147, jež Klostermanna řadí do oddílu *Rozvoj literatury realismu v 80. letech 19. století*, dále *Přehledné dějiny literatury* 1992, s. 205, které Klostermanna uvádějí v kapitole *Nástup realismu v české a slovenské literatuře*). Je zřejmé, že pojem realismu není v české tradici pevně usazen, a působí proto jako kategorie vágní a nezřídka zavádějící, vzbuzující nesprávná očekávání.

Realismus byl v historii české literární vědy nahlížen trojím prizmatem — jako tvůrčí metoda, jako literární směr a okrajově také jako synonymum pro samo umění (srov. Jakobson 1921, cit. podle 1995, s. 143, Hrdina 2015, s. 26), přičemž na charakteristice realistické metody historicky nepanovala a ani nyní nepanuje shoda. Od počátku pravidelné reflexe pojmu realismu v české literární teorii v osmdesátých letech 19. století probíhala diskuse založená zejména na sporu o poměr mezi (literárním) dílem a zobrazovanou skutečností reprezentovanou především konkrétním prostorem a (sociálním) prostředím. Realismus se přitom v českém kontextu tradičně pojí s očekáváním pravdivého zobrazení sociální reality provázané se skutečným — nejčastěji regionálním venkovským nebo městským periferním — územím. Diskuse na téma realismus byla, zejména ve svých počátcích, tematizována jako spor o ideální realismus či jako spor o naturalismus (srov. např. Hostinský 1890, Masaryk 1895, s. 164–212, Hrzalová 1965, Herman — Trávníček 2006, s. 657–658).

Uvedu zde příklad Otokara Hostinského, jenž ve stati *O realismu uměleckém* definuje dobrý realismus jako přístup tendenční či poučný. Tendence podle Hostinského „umělec pobádá k pravdivosti a živosti líčení co možná největší“ (1890, s. 9). Pravdu — nejvyšší hodnotu realismu — pak definuje jako „největší pravděpodobnost“ (tamtéž, s. 14), tedy nikoli jako otisk skutečnosti, ale její pravdivé zobrazení. Proti poučnému realismu staví Hostinský naturalismus (indiferentní či poutavý realismus), který spočívá ve vzbuzování estetického zážitku. Také pro Arne Nováka je v *Přehledných dějinách české literatury* realismus („uvědomělý realismus sociální“) směrem „spravujícím se výlučně zákony skutečnosti a zpodobující podstatné její jevy“ (1913, s. 520). Jedná se o přirozenou uměleckou tendenci, která se postupně stala hnutím. Novák

za přímého předchůdce sociálního realismu považoval „realistické povídkářství ze života venkovského lidu“ pramenící mimo jiné z národopisného zájmu majícího svůj původ v „západoevropské romantice“ (tamtéž, s. 497). Dalším výrazným argumentem, jímž bývá realismus vymezován, je jeho poměr k romantismu. „Pypinem⁹ registrovaný protiklad realismu a romantismu se stal na několik desetiletí určujícím toposem historického uvažování o realističnosti literatury“, píše Martin Hrdina (2015, s. 20) a dodává, že „teprve na sklonku 19. století se v české literární historii začaly častěji objevovat soudy, v nichž byl realismus traktován jako problém generační“ (tamtéž). Pojmem „romantický realismus“ označuje v *Literatuře české devatenáctého století* Leander Čech (in Pražák 1907, s. 160; srov. Hrdina 2015, s. 20, 21) projevy těch autorů, kteří vstoupili do české literatury ve druhé polovině padesátých let 19. století. V diskusích druhé poloviny 19. století, stejně jako na počátku století 20., tak stál proti „skutečnému realismu“ na jedné straně romantismus, na straně druhé pak naturalismus.

Úzká souvislost realismu s pojmy pravda, pravděpodobnost, věrohodnost či skutečnost je jedním z možných k pochopení specifických očekávání, jež jsou v současném diskurzu o Šumavě kladena na dílo Karla Klostermanna. Sám spisovatel se k realismu nepřímou hlásí zde již citovaným: „Osoby, jež předvádím čtenářům, existovaly, a co ve svých románech a povídkách vypravuji, se také stalo; já jsem to pouze kombinoval, uspořádal a v jakýsi celek upravil; je-li v tom realismus, tož jsem realistou“ (Klostermann 2012, s. 28), respektive upozorňuje na realističnost své metody, již staví na kombinování seběhnuvších se událostí. Je přitom zásadní, že událostmi míní nejen příhody lidí, ale také přírodní děje. Klostermannova stylizace stojí na souhrě krajního realismu založeného na představě věrného otisku skutečnosti a tematizování výrazné přírodní proměny. Popsaná strategie nutně rezonuje s mnoha dalšími projevy ujišťování o věrném zobrazování, které Klostermann užívá přímo ve své beletrii a na které jsem upozornil již výše.

V sekundární literatuře, jíž se zde zabývám — v literárněhistorických příručkách, předmluvách a zejména encyklopediích — je pojem realismus užíván poměrně často, mnohdy bez bližšího určení, převážně však v nepodložených tvrzeních. Klostermann se v těchto textech skrze realismus nejčastěji pojí s výbornou znalostí zobrazovaného prostředí, typizací postav, dobrými pozorovatelskými schopnostmi, pravdivostí vyjádření apod. Proti těmto veskrze pozitivně hodnoceným kvalitám jeho tvorby pak bývá, ve shodě s tradičním vymezováním realismu, kladen důraz na autorovu idealistickou motivaci či romantické sklony. Explicitní spojování realismu přímo s představou pokusu o vytvoření věrného otisku skutečnosti (principu naturalismu podle Hostinského) jsem však v literatuře o Karlu Klostermannovi nenalezl. Například V. Tichý, který na jiných místech zdůrazňuje dokumentární kvality románu *V ráji šumavském*, explicitně odmítá přímou souvislost mezi věrným zachycením a realismem, jehož podstatu nespatřuje v „obkreslování skutečnosti“, ale v „typizaci“ (1956, s. 21).

Limitem pro mé závěry může být zmíněná nejednoznačnost pojmů pravda či skutečnost, jejichž prostřednictvím potenciálně dochází k dalším nedorozuměním mezi autorem textu a čtenáři. Spojení „pravdivé zobrazení“ například nemusí čtenář nutně chápat v intenci autora jako „funkční zobecnění“, ale právě jako „věrný otisk“.

⁹ Alexander Nikolajevič Pypin, autor *Historie literatur slovanských* (přel. Antonín Kotík. Fr. Šimáček, Praha 1880–1882).

V součinnosti s očekáváním podepřeným Klostermannovými deklaracemi, problematickým vymezením pojmu a také s obecnou tendencí považovat spisovatelovy popisy vichřice z roku 1870 za zcela věrné může označování Karla Klostermanna za realistu v sekundární literatuře nabývat vlastních významů, zcela podřízených aktuálně dominantnímu diskurzu.

ZÁVĚR

Analýza popularizačních (normativních) textů věnujících se beletrii Karla Klostermanna ukázala, že česká literární historiografie navzdory prokazatelným nesrovnalostem, které spisovatelovo dílo vykazují na úrovni popisu přírodního prostředí (srov. Hořejší 2015a, 2015b, 2015c, 2016b), udržuje obraz „Klostermannovy Šumavy“ jakožto prostoru prudkých a bezprecedentních změn směrem od původního/krásného k novému/rozvrácenému. Příčinou těchto událostí je podle analyzované literatury vichřice následovaná gradací kůrovce — přírodními fenomény, které zde paradoxně vybočují z řádu přirozenosti — už jen tím, že „přírodu“, která je reprezentována vzrostlým (impozantním) lesem, „ničí“, a logicky tedy nemohou být její součástí. Je přitom klíčové, že zprávy o „bezprecedentní“ vichřici z října roku 1870 jsou známy téměř výhradně z beletrie Karla Klostermanna. Nečetné dobové prameny hovoří například též o jiné velké vichřici již v roce 1868, místy dokonce o velkých polomech ze třicátých let 19. století: „Prudké burany opakovaly se na Šumavě dne 25. a 26. prosince 1868, 13. února 1869, 1., 2., 3., 14. a 15. listopadu 1869 a opět své ničivé prudkosti dosáhly v noci ze dne 26. na 27. října 1870, kdy znova vyžádaly si statisíce kmenů za obět. Ale již v létech suchých 1832, 1833 a 1834 se dostavily vichřice, které způsobily značné polomy a souše; tyto pak, ježto nemohly se v čas zpracovati, zavadly příčinu ku všeobecnému a zhojbnému objevení se kůrovce, který v létech 1835 až 1840 nejkrásnější porosty smrkové zničil“ (Zeithammer 1902, s. 76).¹⁰

Zjištění, podle něhož Klostermannova tvrzení o zániku staré Šumavy nekriticky přebíraly všeobecné encyklopedie již na konci 19. století, mě vede k přesvědčení, že se zde česká literární věda dlouhodobě namísto práce s materiálem podřizuje tradiční romantické poptávce po příběhu o nenávratně ztraceném světě monumentální či pouze „původní“ přírody — poptávce po tom, s čím často zacházejí také mnozí aktéři aktuálního diskurzu o Národním parku Šumava.

10 Pravidelné vichřice nezřídka doplněné gradací lýkožrouta dokládají také nejnovější lesnické studie: „Major windstorms occurred in decades that roughly coincide with peaks in our disturbance reconstruction (i. e. 1740, 1778, 1810s, 1820s and 1830s); however, the precise locations or extent of the disturbed area for these events is not known. The best-documented windstorms that severely disturbed large areas of the Bohemian Forest occurred in 1868 and 1870, which triggered a severe bark beetle outbreak...“ (Svoboda — Janda — Nagel — Fraver — Rejzek — Bače 2012, s. 94); „Naše letokruhová data částečně potvrzují, že v minulosti docházelo k odumírání lesů po žíru lýkožrouta, vliv větru však byl zřejmě důležitější. Období se silnými disturbancemi se na Šumavě vyskytla minimálně dvakrát za století. V takových podmínkách jsou porosty starší 150 let velmi citlivé a je málo pravděpodobné jejich dlouhodobé přežití v neporušeném stavu“ (Čada — Brůna — Svoboda — Wild 2013, s. 216).

Podstatnou úlohu v procesu vedoucím ke čtenářskému vnímání Karla Klostermanna jakožto dokumentaristy pak vedle obecného očekávání spojeného s nedůsledným čtením může mít také tradiční řazení autora k realismu (srov. zde kapitulu 4), ambivalentnímu termínu, který bývá interpretován jako synonymum pravdivosti nebo dokumentárnosti: Srov. např. „Bez obalu totiž ukazuje nejen šumavskou krásu, ale i stále se zvětšující plochy napadené kůrovcem. Je to realistický obraz Šumavy na počátku 21. století, říká v rozhovoru Zdeněk Roučka“ (Veselá 2009).

Na otázku, zda se může na povaze pozice Karla Klostermanna v diskurzu o Národním parku Šumava, která se prokazatelně opírá o falešnou interpretaci uměleckých textů, podílet sama (česká) literární historiografie, odpovídám rozhodně: Ano, popularizační příručky stejně jako předmluvy k edicím často pracují s motivy a koncepty, jež pocházejí z románů či povídek, jako s objektivními informacemi, které slouží jako báze pro interpretaci uměleckého textu. Napomáhají tím jednoznačně upevňování mylné představy o Šumavě jakožto o kvalitativně homogenním území, jež vlivem živelných katastrof nenávratně pozbylo své odvěké přírodní identity.

PRAMENY

- Klostermann, Karel:** *Skláři*. J. R. Vilímek, Praha 1937.
- Klostermann, Karel:** *V srdci šumavských hvozdů*. Odeon, Praha 1971.
- Klostermann, Karel:** *V ráji šumavském*. Odeon, Praha 1972.
- Klostermann, Karel:** *Črty ze Šumavy* [1890], přel. Bohumil Nohejl. Západočeské nakladatelství, Plzeň 1986.
- Klostermann, Karel:** *Ze světa lesních samot*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1999.
- Klostermann, Karel:** *Šumavská dramata*. Hrad, Strakonice 2007.
- Klostermann, Karel:** *Geschichte der slawischen Literaturen*. Hrad, Strakonice 2012.
- Balajka, Bohuš — Marčok, Viliam — Minárik, Jozef — Sedlák, Ján:** *Přehledné dějiny literatury*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1992.
- Brabec, Jiří — Janáčková, Jaroslava — Jankovič, Milan — Krejčí, Karel — Pešat, Zdeněk — Pohorský, Miloš:** *Dějiny české literatury III*. Nakladatelství československé akademie věd, Praha 1961.
- Homolová, Květa — Otruba, Mojmír (eds.):** *Čeští spisovatelé 19. století*. Československý spisovatel, Praha 1971.
- Homolová, Květa — Otruba, Mojmír — Pešat, Zdeněk (eds.):** *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století*. Československý spisovatel, Praha 1982.
- Hrabák, Josef — Jeřábek, Dušan — Tichá, Zdeňka:** *Průvodce po dějinách české literatury*. Panorama, Praha 1978.
- Chaloupka, Otakar:** *Příruční slovník české literatury*. Centa, Brno 2005.
- Janáčková, Jaroslava:** *Český román sklonku 19. století*. Academia, Praha 1967.
- Janáčková, Jaroslava:** *Česká literatura 19. století. Od Máchy k Březinovi*. Scientia, Praha 1994.
- Kovářík, Vladimír:** *Literární toulky po Čechách*. Albatros, Praha 1984.
- Kunc, Jaroslav:** *Slovník soudobých českých spisovatelů*. Orbis, Praha 1945.
- Lehár, Jan — Stich, Alexandr — Janáčková, Jaroslava — Holý, Jiří:** *Česká literatura od počátků k dnešku*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2004.
- Machala, Lubomír — Petruš, Eduard (eds.):** *Panorama české literatury*. Rubico, Olomouc 1994.
- Menclová, Věra — Svozil, Bohumil — Vaněk, Václav (eds.):** *Slovník českých spisovatelů*. Libri, Praha 2000.
- Novák, Arne — Novák, Jan V.:** *Přehledné dějiny české literatury*. R. Promberger, Olomouc 1913.
- Řepková, Marie:** Karel Klostermann. In: Vladimír Forst (red.): *Lexikon české literatury. 2/II. K-L*. Academia, Praha 1993, s. 729–731.

- Šťastný, Radko:** *Čeští spisovatelé deseti století.* Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1974.
- Voisine-Jechová, Hana:** *Dějiny české literatury* [2001], přel. Aleš Haman. H & H, Praha 2005.
- Čečetka, František J.:** Básník Šumavy. In: Karel Klostermann: *Klostermann mládeži.* J. R. Vilímek, Praha 1923, s. 5–10.
- Kovářík, Vladimír:** Čtení o Karlu Klostermannovi. In: Karel Klostermann: *Robinson na Otavě a jiné příběhy ze Šumavy.* Československý spisovatel, Praha 1973, s. 193–196.
- Krejčí, Karel:** Šumavské romány Klostermannovy. In: Karel Klostermann: *V ráji šumavském.* Odeon, Praha 1972, s. 203–205.
- Regal, Max:** Doslov. In: Karel Klostermann: *Ze Šumavy a Pošumaví.* Český deník, Plzeň 1936, s. 71–72.
- Rzounek, Vítězslav:** Karel Klostermann. In: Karel Klostermann: *V ráji šumavském.* Československý spisovatel, Praha 1977, s. 7–11.
- Řepková, Marie:** Karel Klostermann. In: Karel Klostermann: *Ze světa lesních samot.* Československý spisovatel, Praha 1975, s. 7–12.
- Sklenář, Václav:** Předmluva. In: Karel Klostermann: *Ze světa lesních samot.* Nakladatelství Dr. Radovan Rebstöck, Sušice 2003, s. 5–7.
- Sklenář, Václav:** [Vážení přátelé...]. In: Karel Klostermann: *V ráji šumavském.* Nakladatelství Dr. Radovan Rebstöck, Sušice 2004, s. 4–5.
- Stunová, Marie:** Slovo k čtenáři. In: Karel Klostermann: *Ze Šumavy, črty.* J. R. Vilímek, Praha 1923, s. 5–9.
- Šváb, Miloslav:** Na okraj Klostermannova románu *Ze světa lesních samot.* In: Karel Klostermann: *Ze světa lesních samot.* Západočeské nakladatelství, Plzeň 1969, s. 209–226.
- Tichý, Vítězslav:** Karel Klostermann. In: Karel Klostermann: *Vánice a jiné povídky.* Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1955a, s. 7–19.
- Tichý, Vítězslav:** Doslov. In: Karel Klostermann: *Ze světa lesních samot.* Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1955b, s. 243–246.
- Tichý, Vítězslav:** K dílu Karla Klostermanna. In: Karel Klostermann: *V ráji šumavském.* Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1956, s. 7–25.
- Tichý, Vítězslav:** Doslov. In: Karel Klostermann: *V ráji šumavském.* Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1958, s. 290–293.
- Vaněk, Václav:** Komentář. In: Karel Klostermann: *Ze světa lesních samot.* Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1999 (Česká knižnice), s. 259–272.
- Ilustrovaný encyklopedický slovník*, II. díl, J–Při. Academia, Praha 1981.
- Malá československá encyklopedie*, III. díl, I–L. Academia, Praha 1986.
- Malý encyklopedický slovník A–Ž.* Academia, Praha 1972.
- Masarykův slovník naučný*, III. díl, H–Kn. Československý kompas, Praha 1927.
- Ottův slovník naučný*, XIV. díl, Kartel–Kraj. J. Otto, Praha 1899.
- Ottův slovník naučný nové doby*, III. díl, 1. svazek. J. Otto, Praha 1934.
- Příruční slovník naučný*, 2. díl. Nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1963.
- Universum — všeobecná encyklopedie*, 4. díl, CH–Kn. Euromedia Group, Praha 2000.
- Velký slovník naučný*, A–L. Diderot, Praha 1999.
- Všeobecná encyklopedie*, 4. díl, K–L. Diderot, Praha 1999.
- Wikipedia <www.wikipedia.org>.
- Eybert, Pavel:** Vraťte původní dřeviny na Šumavu. *Táborský deník*, 2007, 14. 6.
- Schubert, Antonín:** Komu vadí Modrý sloup?. *Mladá fronta dnes*, 2004, 11. 8.
- Rippelová, Jiřina — Jirsa, Tomáš:** Klasika vs. divočina. *Euro*, 2007, 3. 12.
- Spáčil, Dušan M. — Dobrovolná, Tamara:** Pyrrhova vítězství zelených. *Květy*, 2000, 23. 6.
- Veselá, Dana:** Roučka: Šumavu ničí kůrovec a fanatičtí ekologové. *Plzeňský deník*, 2009, 1. 12.

LITERATURA

- Čada, Vojtěch — Brůna, Josef — Svoboda, Miroslav — Wild, Jan:** Dynamika horských smrčín na Šumavě. *Živa* 5, 2013, s. 213–216.
- Fairclough, Norman:** *Analysing discourse: textual analysis for social research*. Routledge, London and New York 2003.
- Halbwachs, Maurice:** *Kolektivní paměť* [1950], přel. Yasar Abu Ghosh, Marie Černá, Kateřina Gajdošová, Barbora Spalová. Sociologické nakladatelství, Praha 2009.
- Herman, Luc — Trávníček, Jiří:** realismus, literární teorie [heslo]. In: Ansgar Nünning (ed.): *Lexikon teorie literatury a kultury*. Host, Brno 2006, s. 655–658.
- Hořejší, Michal:** Šumava Karla Klostermanna — Prostředí románu *Ze světa lesních samot*. *Šumava, čtvrtletník Správy Národního parku Šumava*, 2015a, léto, s. 22–23.
- Hořejší, Michal:** Šumava Karla Klostermanna — Prostředí Ráje šumavského a Črt ze Šumavy. *Šumava, čtvrtletník Správy Národního parku Šumava*, podzim 2015b, s. 24–25.
- Hořejší, Michal:** Šumava Karla Klostermanna — Co se pod tímto pojmem skrývá? In: *Šumava, čtvrtletník Správy Národního parku Šumava*, zima 2015c, s. 24–25.
- Hořejší, Michal:** Národní park Šumava: Hruška vs. Stráský, dva rozhovory z března 2011. *Studies in Applied Linguistics* 6, 2015d, č. 1, s. 47–69.
- Hořejší, Michal:** Co je to Šumava? Proměny jejího vymezení a recepce. In: Jaroslav David (ed.): *Kulturní dědictví a paměť míst*. Ostravská univerzita, Ostrava 2016a, s. 144–156.
- Hořejší, Michal:** Šumava v díle Karla Klostermanna. In: Karel Klostermann: *Velebnost, melancholie, hrůza*. Take Take Take, Praha 2016b, s. 7–15.
- Hostinský, Otakar:** *O realismu uměleckém*. Bursík a Kohout, Praha 1890.
- Hrdina, Martin:** *Mezi ideálem a nahou pravdou. Realismus v českých diskusích o literatuře 1858–1891*. Academia, Praha 2015.
- Hrzalová, Hana:** Z historie sporů o naturalismus a realismus. Osmdesátá a devadesátá léta. In: Vladimír Forst (ed.): *Realismus a modernost: proměny v české próze 19. století*. Nakladatelství československé akademie věd, Praha 1965, s. 83–114.
- Jakobson, Roman:** *Poetická funkce*, ed. Miroslav Červenka. H & H, Jinočany 1995.
- Janáčková, Jaroslava:** *Stoletou alejí*. Československý spisovatel, Praha 1985.
- Masaryk, Tomáš G.:** *Česká otázka. Snahy a tužby národního obrození*. Čas, Praha 1895.
- Pražák, Albert et al.:** *Literatura česká devatenáctého století: od Josefsinského obrození až po českou modernu. Díl III. část 2. Od Boženy Němcové k Janu Nerudovi*. Laichter, Praha 1907.
- Svoboda, Miroslav — Janda, Pavel — Nagel, Thomas A. — Fraver, Shawn — Rejzek, Jan — Bače, Radek:** Disturbance history of an old-growth sub-alpine *Picea abies* stand in the Bohemian Forest, Czech Republic. *Journal of Vegetation Science* 23, 2012, s. 86–97.
- Wodaková, Ruth — Reisigl, Martin:** The Discourse-Historical Approach (DHA). In: Ruth Wodaková — Michael Meyer (eds.): *Methods of Critical Discourse Analysis*. Second Edition. SAGE Publications, London 2009, s. 87–121.
- Zeithammer, Leopold:** *Šumava, kraj a lid*. Vl. n., České Budějovice 1902.